

MEDALII ȘI DECORAȚII DIN COLECȚIA INSTITUTULUI DE ARHEOLOGIE DIN IAȘI (II)

DE

SEVER-PETRU BOȚAN*, LUCIAN MUNTEANU*

Abstract

The authors continue the exhaustive presentation of the medals and decorations stored in the Institute's Numismatic collection with a small group of five awards. The first three medals are very rare and belong to the Second French Empire, illustrating Napoleon III's ambition to play a major role in European and world politics. The other two pieces (one Serbian and one French) can be linked with the Balkan War of 1912-1913 and its subsequent cataclysm - "the Great War for Civilization".

Keywords: *Phaleristics, medals and awards, Second French Empire, Napoleon III, Kingdom of Serbia, military decorations, 19th-20th centuries.*

Continuăm prezentarea exhaustivă a colecției de medalii și decorații aflate în colecția numismatică a Institutului de Arheologie din Iași cu o serie de patru medalii franceze (între care primele trei aparțin celui de-al Doilea Imperiu Francez iar ultima este legată de sfârșitul primei conflagrații mondiale) și una din Regatul Sârb, acordată cu ocazia încheierii celui de-al doilea Război balcanic. Toate cele cinci piese fac parte din categoria medaliilor comemorative ce stau mărturie numeroaselor conflicte ce au marcat istoria europeană și mondială în secolele XIX și XX.

Împăratul Napoleon al III-lea al Franței a fost descris drept „o personalitate ciudată, captivantă din multe puncte de vedere dar greu de definit ... în același timp idealist, rece și calculat, generos și machiavelic, cultivat și mereu deschis spre cunoaștere dar deseori încăpățânat în opțiuni” ce a fundamentat la scară europeană principiile politicilor naționale¹. În mod paradoxal însă, deși una din bazele politicii sale se fundamenta pe ideea că „imperiul înseamnă pace”, Franța a fost angrenată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în numeroase conflicte atât în Europa (Războiul Crimeii, Războiul de unificare a Italiei) cât și în Extremul Orient sau în America Latină. În urma acestor campanii militare au fost instituite o serie de medalii comemorative oferite combatanților din armata franceză. Institutul de Arheologie din Iași posedă trei asemenea piese ce reprezintă adevărate rarități, extrem de valoroase pentru orice colecție faleristică, pe care le vom prezenta în continuare.

1. Medalia comemorativă a Campaniei din Italia (1859) - Pl. I/1 (a-b).

Perioada cunoscută în Italia drept *Risorgimento* ce a avut drept țel unificarea Italiei în jurul Regatului Piemontului reprezintă una dintre cele mai concise expresii a afirmării spiritului național în secolul al XIX-lea. Îmbrățișând cauza italiană în urma manevrelor abilului conte Cavour, Franța a fost atrasă spre un conflict militar cu Austria. Victoriile *à la Pyrrhus* obținute de franco-sarzi la Magenta și Solferino nu au avut impactul imediat scontat de naționaliștii italieni complicând și mai mult situația politică din peninsulă².

Prin Decretul Imperial din 11 August 1859 (publicat în Decretul de Legi nr. 723/1859) era creată o medalie comemorativă a campaniei din Italia (Art. 1). Aceasta era din argint, de formă rotundă, cu un diametru de 30 de milimetri. Pe avers, se găsea efigia împăratului spre stânga cu legenda NAPOLEON III EMPEREUR, încadrate într-o cunună de lauri. Sub efigia imperială se poate observa numele Barre (Désiré-Albert) ce a fost

* Institutul de Arheologie, Iași; sever_botan@yahoo.com; lucanas2000@yahoo.com.

¹ BERSTEIN, MILZA 1998: 128-129.

² VEZI SEIGNOBOS 1914: 755; MADAULE 1973: 321; STILES 1998: 79-80.

gravorul oficial al monedelor și medaliilor franceze până la moartea sa în 1878³. Pe revers, într-o cunună de lauri, apărea inscripția CAMPAGNE D'ITALIE 1859 ce înconjoară numele principalelor locuri în care au fost purtate bătălii: MONTEBELLO, PALESTRO, TURBIGO, MAGENTA, MARGNAN, SOLFERINO.

Panglica, cu o grosime de 36 de milimetri era compusă din 6 dungi verticale roșii de 4 milimetri, bordate de 5 dungi albe de 2 milimetri.

Mai există o altă variantă a acestei medalii - tip *Cent Gardes*⁴ - cu coroana imperială deasupra medalionului însă aceasta este foarte rară⁵.

Regulamentul stipula că această medalie comemorativă trebuia purtată cu panglica corespunzătoare în partea stângă a pieptului (*Art. 3*) și putea fi acordată doar de împărat, la propunerea miniștrilor de război și marină, tuturor militarilor și marinarilor ce participaseră efectiv la campania italiană (*Art. 4*).⁶

2. Medalia comemorativă a expediției în China (1861) - Pl. I/2 (a-b).

Expediția militară franco-britanică din China catalogată de Victor Hugo drept „un act de banditism internațional” s-a circumscris viziunii politice globale a lui Napoleon al III-lea⁷. Pe această linie, Franța vedea în comerțul la distanță modul propice de a împărtăși valorile sale culturale cu caracter universalist⁸.

Expediția anglo-franceză în China cunoscută și drept cel de-al doilea Război al Opiului (1857-1860) a reprezentat faza finală a proiectului marilor puteri (Marea Britanie, Franța, SUA) de a-și asigura un monopol al comerțului cu Orientul îndepărtat prin deschiderea unor porturi chineze și obținerea unor avantaje economice⁹. Folosind drept pretext persecutarea misionarilor creștini, francezii și britanicii obțin o serie de victorii împotriva chinezilor și, prin Convenția de la Beijing, reușesc să își asigure astfel influența permanentă în extremul orient¹⁰.

Medalia comemorativă a expediției în China era instituită prin Decretul imperial din 23 Ianuarie 1861 (publicat în Decretul de Legi nr. 8687/1861) fiind conferită de împărat tuturor participanților, la propunerea miniștrilor de război și marină (*Art. 4*)¹¹.

Medalia de argint era similară cu cea a campaniei din Italia, având formă rotundă (diametru de 30 de milimetri). Pe avers era efigia imperială încadrată într-o cunună de lauri, purtând inscripția NAPOLEON III EMPEREUR și semnătura meșterului gravor, în vreme ce pe revers era inscripționat EXPÉDITION DE CHINE 1860 și numele principalelor bătălii: TA-KOU, CHANG-KIA-WAN, PA-LI-KIAO, PE-KING, în cadrul unei cununi de lauri. Panglica de 36 de milimetri avea culoare galbenă fiind brodată central cu ideogramele 京北 ce reprezintă numele orașului Pekin („capitala din nord”).

3. Medalia comemorativă a expediției din Mexic (1863) - Pl. I/3 (a-b).

La fel ca și în cazul expediției din China, motivațiile care au stat la baza expediției din Mexic au fost tot de natură politică și comercială. În plus s-a adăugat și influența crescândă a Statelor Unite pe care Napoleon al III-lea dorea să o contracareze prin crearea unui stat mexican marionetă¹². După invazia Mexicului și aducerea pe tron a lui Maximilian de Habsburg, trupele franceze s-au confruntat însă cu o puternică opoziție naționalistă ce a condus în 1867 la eșecul final al ambițiilor lui Napoleon al III-lea în America latină.

³ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

⁴ Numele de *Cent Gardes* provine de la escadronul personal de gardă călare al împăratului, ce îi asigura protecția. Este posibil ca varianta de medalie cu coroană să fi fost acordată exclusiv membrilor acestui corp de elită.

⁵ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

⁶ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

⁷ MCMILLAN 2013: 148.

⁸ CUNNINGHAM 2001: 9.

⁹ MADAULE 1973: 323.

¹⁰ MCMILLAN 2013: 148.

¹¹ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016). În 1861 și Marea Britanie a instituit o medalie comemorativă de argint a campaniei din China (*The China Medal of 1857-1860*) cu barete pe care erau inscripționate numele principalelor acțiuni militare - vezi JOHNSON 1921: 119-120.

¹² MCMILLAN 2013: 150; CUNNINGHAM 2001: 1-2.

Pentru a comemora victoriile împotriva trupelor mexicane de la începutul campaniei a fost instituită prin Decretul imperial din 29 August 1863 (publicat în Decretul de Legi nr. 1145/1863) o medalie ce avea aceleași caracteristici cu decorațiile prezentate mai sus și era destinată tuturor celor ce luaseră parte la campania din Mexic (*Art. 4*)¹³. La fel ca și piesele descrise mai sus, aceasta purta pe avers efigia spre stânga a împăratului Napoleon cu inscripția *NAPOLEON III EMPEREUR* și numele gravorului într-o cunună de lauri. Pe revers, într-o altă cunună de lauri circulară era inscripționat *EXPÉDITION DU MEXIQUE 1862 - 1863* precum și numele băcăliilor la care luase parte corpul expediționar francez: *CUMBRES, CERRO-BORREGO, SAN-LORENZO, PUEBLA, MEXICO*. Panglica lată de 36 de milimetri, era de culoare albă, cu două benzi (una de culoare verde și una roșie) ce se încrucișează pe diagonală. În centru era plasat un vultur ce ține în gheare și în cioc un șarpe verde, reprezentând stema Mexicului inspirată din simbolistica magico-religioasă aztecă¹⁴.

Din păcate proveniența exactă a acestor piese nu este cunoscută astfel că nu putem face aprecieri asupra recipientului însă este puțin probabil ca acestea să fi aparținut unei singure persoane. Cu toate acestea, starea loc foarte bună de conservare raportată la raritatea acestora le conferă o importanță excepțională în cadrul colecției de medalii a cabinetului numismatic.

4. Medalia „Victoriei” - Franța (1922) - Pl. I/4 (a-b).

Creată printr-o hotărâre comună a statelor victorioase în Primul Război Mondial, medalia inter-aliată Victoria a fost instituită ca o recunoaștere universală a frăției de arme ”stabilită între armatele aliate în războiul mondial”¹⁵. Medalia avea o serie de caracteristici comune precum panglica în culorile unui dublu-curcubeu și forma circulară a medaliei de bronz cu diametrul de 36 de milimetri. În general pe avers era reprezentată sub diferite forme Zeița Victoria înaripată (excepție făcând Japonia și Siam-ul) iar pe revers apare inscripția „Marele Război pentru Civilizație” însoțită adesea de numele sau stemele statelor aliate victorioase.

Versiunea franceză a acestei medalii instituită prin Legea din 20 Iulie 1922, era acordată tuturor gradelor inferioare și superioare ce serviseră atât pe front (pentru o perioadă de cel puțin trei luni) dar și în cadrul serviciilor auxiliare, prizonierilor de război și urmașilor celor decedați (*Art. 2 - 10*)¹⁶.

Modelul oficial executat de sculptorul Pierre-Alexandre Morlon purta pe avers reprezentarea alegorică a Victoriei înaripate ținând în mâna dreaptă o cunună de lauri și în cea stângă o ramură de măslin iar pe revers o bonetă frigiană încadrată de inițialele R.F. deasupra inscripției *LA GRANDE GVERRE POVR LA CIVILISATION 1914-1918*. În afară de această reprezentare au mai circulat în epocă și modele neoficiale (ca și în cazul Regatului Român¹⁷), între care modelul *Charles* și modelul *Pautot&Mattei* erau cele mai cunoscute¹⁸.

5. Crucea comemorativă sârbă a celui de-al doilea Război Balcanic (1913) - Pl. I/5 (a-b).

Ultima piesă prezentată reprezintă o cruce comemorativă a celui de-al doilea război balcanic, conferită de ultimul rege al Serbiei - Petru I Karadorđević - tuturor combatanților indiferent de grad, ce luptaseră împotriva Bulgariei. Acest preluu al primei mari conflagrații mondiale a reprezentat și cea dintâi încercare a noilor state din Balcani de a-și împlini idealurile de unificare națională după modelul italian și german cu câteva decenii mai devreme¹⁹. Încheiat cu înfrângerea Bulgariei, acest război regional lăsa în urmă numeroase dezechilibre politice și teritoriale ce au condus foarte repede la un nou conflict mult mai devastator și de o amploare mult mai mare.

La sfârșitul lui 1913 Regatul Sârb institua o cruce comemorativă a războiului împotriva Bulgariei comandând aproximativ 500000 de exemplare, fabricate în Franța de Arthus Bertrand și în Elveția de Huguenin

¹³ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

¹⁴ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

¹⁵ Vezi BOȚAN, MUNTEANU 2015: 195, pentru explicații privind versiunea românească a acestei medalii. Pentru discuții generale privind acordarea acestei medalii soldaților armatelor aliate, vezi POTRASHKOV 2007: 177-181, cu exemple.

¹⁶ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

¹⁷ BOȚAN, MUNTEANU 2015: 195.

¹⁸ <http://www.france-phaleristique.com> (21.04.2016).

¹⁹ HALL 2000: ix.

Frères²⁰. Decorația era fabricată din bronz și avea forma unei cruci malteze cu o lungime a brațelor de 41 de milimetri. În mijloc erau situate două medalioane delimitate de o bordură în relief. Pe avers era gravată monograma regală II (cu simbolul I în partea de jos) surmontată de coroana regală, în vreme ce pe revers era gravat anul 1913 simbolizând anul încheierii conflictului și al instituirii medaliei. Panglica era de culoare roșie cu două borduri negre de 2 milimetri grosime, pe margini.

Fiind vorba despre o cruce comemorativă, această decorație este destul de comună și se aseamănă destul de mult cu alte piese cu rol similar, inclusiv cu crucea comemorativă românească a Primului război mondial, atât prin simbolistică cât și prin dispunerea elementelor de pe avers și revers²¹.

Între piesele prezentate mai sus se disting net prin raritate și importanță cele trei medalii comemorative franceze emise de împăratul Napoleon al III-lea cu ocazia campaniilor sau expedițiilor armatei franceze. În lipsa unor brevete adiacente sau a unor informații sigure despre proveniența pieselor este însă greu să le putem atribui unui anume individ. Ele sunt însă o mărturie a politicii de dominație franceze pe plan european și mondial în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ultimele două decorații, mult mai comune, punctează evenimentele zbuciumate din primele decenii ale secolului al XX-lea având drept climax prima mare conflagrație mondială.

BIBLIOGRAFIE:

- BERSTEIN, MILZA 1998 Berstein, S., Milza, P., *Istoria Europei: secolul XIX (1815-1919). Naționalismele și concertul European*, Ed. Institutul European, Iași.
- BOȚAN, MUNTEANU 2015 Boțan, S.-P., Munteanu, L., *Medalii și decorații din colecția Institutului de Arheologie din Iași (I)*, in: *ArhMold*, XXXVIII, 191-200.
- CUNNINGHAM 2001 Cunningham, M., *Mexico and the Foreign Policy of Napoleon III*, Palgrave, London.
- HALL 2000 Hall, R. C., *The Balkan Wars 1912-1913: Prelude to the First World War*, Routledge, London.
- JOHNSON 1921 Johnson, S. C., *The Medal Collector. A Guide to Naval, Military, Air-Force and Civil Medals and Ribbons*, Jenkins Ltd., London.
- MADAULE 1973 Madaule, J., *Istoria Franței. De la Ludovic al XIV-lea la Napoleon al III-lea*, vol. 2, Ed. Politică, București.
- MCMILLAN 2013 McMillan, J. F., *Napoleon III. Profiles in Power* (4th edition), Routledge, London.
- POTRASHKOV 2007 Potrashkov, S. V., *Ordena i medalii stran mira*, Eksimo, Moscova.
- SEIGNOBOS 1914 Seignobos, C., *Histoire politique de l'Europe contemporaine. Évolution des partis et des formes politiques, 1814-1914*, Ed. Armand Colin, Paris.
- STEWARD 1918 Steward, W. A., *The A B C of War Medals and Decorations*, Ed. Stanley Paul & Co., London.
- STILES 1998 Stiles, A., *Unificarea Italiei 1815-1870*, Ed. All, București. <http://www.france-phaleristique.com> (consultat la data de 21.04.2016).

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. 1 [a-b]. 1. Commemorative medal of the 1859 Italian Campaign (1859); 2 [a-b]. Commemorative medal of the 1860 China Expedition (1861); 3 [a-b]. Commemorative medal of the Mexico Expedition (1863); 4 [a-b]. French Victory Medal (1922); 5 [a-b]. Serbian Commemorative Cross for the Second Balkan War (1913).

²⁰ STEWARD 1918: 372.

²¹ BOȚAN, MUNTEANU 2015: 194 - 194, pl. II/10.

Pl. I. 1 [a-b]. 1. Medalia comemorativă a Campaniei din Italia (1859); 2 [a-b]. Medalia comemorativă a Expediției în China (1861); 3 [a-b]. Medalia comemorativă a Expediției din Mexic (1863); 4 [a-b]. Medalia „Victoriei” - Franța (1922); 5 [a-b]. Crucea comemorativă sărbătoare celui de-al doilea Război Balcanic (1913).